

Wandelroute

Belgische vluchtelingen
in Goes

goes.
historisch

gemeente Goes

www.goes.nl

Eerste Wereldoorlog

Plaatsen die herinneren aan de Belgische vluchtelingen.

Door de verschrikkingen van de oorlog in België kwam in oktober 1914 een enorme stoet aan vluchtelingen naar Nederland. Op 9 oktober schreef de krant dat Goes nu wel haast vol was, maar toen moest de grootste vloedgolf nog komen. Vanaf april 1915 gingen de meesten weer naar huis. Al vanaf het begin was er veel sympathie voor de ontheemden.

'In de overtuiging dat Goes den Nederlandschen naam van gastvrij en liefdadig volk schitterend zal handhaven, roepen wij nu reeds de tot ons komende vluchtelingen een welgemeend "Welkom!" toe.'

Nieuwe Zeeuwsche Courant, 3 oktober 1914

'Ik kwam verleden week naar Goes toe gevlucht en ben er nu ingeburgerd bij allervriendelijkste menschen, die mij met de meeste genegenheid en voorkomenheid bejegenen en mij om zoo te zeggen een nieuwen thuis geschonken hebben. Deze getuigenis kunnen alle Belgische vluchtelingen te Goes voor zichzelf bevestigen; de vele vrienden, die ik hier ontmoette, spraken met diep gevoelde dankbaarheid over het bijzonder gulle onthaal, dat de Belgische vluchtelingen hier genieten.'

Dr. Fr. Mets, uit Lier, in de Nieuwe Zeeuwsche Courant,
13 oktober 1914

De kranten spraken vaak van 'onze vluchtelingen'.

— Onze vluchtelingen zien hun getal ten gevolge der droevige gebeurtenissen in Vlaanderen steeds toenemen, zoodat ons niet genoeg te prijzen comité — zijn staf van helpers en helpsters inbegrepen — nog steeds tot over de ooren in het werk zit. Zoo kwamen er Woensdag niet minder dan 700 vluchtelingen onze stad binnen. Velen vonden een onderko-

<<

Nieuwe Zeeuwse
Courant,
17 oktober 1914

Wandelroute

- 1 't Soepuus, Kleine Kade 43.
 - 2 Kleine Kade 5, **bombardement**, december 1917
 - 3 J.A. van der Goeskade 69, **opvang in huis Hoope**
 - 4 Polderseweg, **voetbalwedstrijd Belgisch en Goes' team**, 1 november 1914
 - 5 Oosthavendijk, **Mosselkokerij van Verwer I**
 - 6 Oosthavendijk, **Mosselkokerij Verwer II**
 - 7 Kattendijksedijk, **Duits vliegtuig beschoten**, noodlanding 15 april 1915
 - 8 Blaauwe Steen, **mosselkokerij**
 - 9 Gasthuisstraat, **Weverij in het Gasthuis**
 - 10 (omweg over de Oostwal naar keuze) **Hoedenfabriek Magielse**, werkverschaffing aan Belgen
 - 11 (korte route) Papegaaistraat 17, **Belgische fotograaf Wauters**
 - 12 Keizersdijk 28, **Hoedenfabriek Magielse**
 - 13 Keizersdijk, opslag wilgentenen in het water voor de **Zeeuwse Mandenmakerij**
 - 14 **Station**
 - 15 Westsingel, **Belgische jongedame rijdt met de fiets in het water**, april 1915
 - 16 Kreukelmarkt, **Toneelzaal van het Schuttershof**
 - 17 Singelstraat, **Wandelkerk** van de Grote of Maria Magdalena-kerk
 - 18 Singelstraat 5, **Slot Oostende**
 - 19 Wijngaardstraat 29, **Brouwerij De Gans**
 - 20 Wijngaardstraat 26, **'Hulpbureau van den burgerlijken stand'**
 - 21 Wijngaardstraat 21, **Oorlogsmuseum van J.A. Wilton van Reede** (1918-1930)
 - 22 Grote Markt, **stadhuis met secretarie**
 - 23 Grote Markt 15, **lokaal van de Korenbeurs**
 - 24 Grote Markt 14, **postkantoor met telegraafkantoor**
 - 25 Grote Markt 3, **kantoor van het waterschap De Breede Watering Bewesten Yerseke**
 - 26 Opril Grote Markt 8, **Melksalon De Witte**
 - 27 Magdalenastraat 5, **Bominslag**
 - 28 Vlasmarkt, **Zusterschool en klooster**
 - 29 Beestenmarkt 3, **school C**
 - 30 Hoek Westwal (Legerdiek) en Ravelijn De Groene Jager, **onderwijs aan kinderen in gebouw Leger des Heils**
 - 31 Nieuwstraat 14, **concert mw. Clara van den Berghe-Bamberg in de Prins van Oranje**, 19 oktober 1914
 - 32 Nieuwstraat 31, **Zeeuwse Mandenmakerij** met Belgische vluchtelingen
 - 33 Stoofstraat, **Mosselkokerij**
- De nr's 4, 5, 6, 7 en 14 liggen buiten de wandelroutekaart.

MEREL

ANJELER-
STR.

LAAN
KIEVIT-
LAAN

SINGEL

OOSTWAL

LANGE VOOR

ALBERT JOA

SINT
MAARTEN
BRUG

SINT
JACOBSTRAT

OUDE
VISMARKE

KORTE VORST

PAPEGAARSTR.

THEUS
SMALLEGANGESBUURT

ACHTERHAVEN

GROTE
KADE

STADSHAVEN

GROTE
MARKT

ROZEMARIJNSTRAT

TURFKADE

BIERKADE

KONING-
STRAT

MAGDALENA-
STRAT

OPRIL
GROTE
MARKT

RUIFEL-
STRAT

STALSTRAT

VLAS-
MARKT

DIJK-
STRAT

OSSENHOOFDSTRAT

WATERSTRAT

DRIJKINDERENSTRAT

STOOF-
PLEIN

BEESTEN-
MARKT

BLEEKVELD

BLEEKERSTRAT

STOOFSTRAT

STOOFSTRAT

PODIUM
T'BEEST

THEATER
DE MYTHE

NIEUWSTRAT

DIEVERG-
DIJKSTR.

BROUWER-
GANG

WEST-
WAL

WAL

SINGEL

WEST-
WAL

ROENE
JAGER

ELIERS
OOST -
OOSTWAL
10
STSTRAAT
KORTE VORSTSTR.
WITTE PAARDSTRAAT
LANGE KERKSTRAAT
KORTE KERKSTR.
OOSTENDESTR.
17
18
20
21
22
GROTE KERK
RK KERK
KREUKELMARKT
SCHUTTERS HOF
KOEPOORT
WEST -
ZWAKE -
STR.
SCHENGF -
ESTR.
OOST -
WAL
GROENE WEIDJE
KLOKSTRAAT
GANZEPORSTRAAT
KEIZERSDIJK
DAM
VAN DE SPIEGE
PIET
K. DOORMAN -
STRAAT
SINGEL
GANZE -
POORTBRUG
DAMPLEIN
J. VALCKESTR.
STRAAT
RIMME -
LAND -
STR.
ADMIRAALSPLEIN
WEST -
WAL
KOLVENIERS -
HOF
KOLVENIERS -
HOF
AGNES -
GANG
K. DOORMAN -
STRAAT
RAVELIJN DE
GRENADIER
WESTER -
KERK
SINGEL -
STRAAT
NATTIE
KATTE
KATTE

Opvang

Onze zuiderburen kwamen meest per trein en ook wel met een veerboot of ander vaartuig over de Westerschelde. Een steuncomité organiseerde de opvang, samen met de Goesenaren.

Bij het station **14** was het een ‘vreeselijke, zeer dikwijls droefgeestige drukte’, zoals een krant achteraf over de eerste dagen berichtte (De Zeeuw 29 oktober 1914). De Nieuwe Zeeuwsche Courant schreef op 13 oktober: ‘Inmiddels brengen ons de treinen voortdurend nieuwen toevoer. Het comité, dat een ontzettend zware taak heeft te vervullen, begon sinds den stortvloed van vrijdagavond bang te worden geen onderdak te zullen vinden voor de aankomenden.’

In hotel De Korenbeurs **23** was een bureau ingericht voor de eerste opvang. De Zeeuw van 12 oktober 1914 meldde: ‘Met de ophooping van vluchtelingen aan het bureau in de Korenbeurs schijnt het iets beter gesteld te raken. Op ’t oogenblik – 4 uur namiddags – zijn er geen vluchtelingen dakloos.’ Velen vonden van daaruit onderdak bij particulieren, anderen namen een hotel, maar vooral werden slaapzalen ingericht in grote openbare gebouwen, zoals het Gasthuis (met de tot gymnastieklokaal verbouwde voormalige weverij) **9**, de school met klooster aan de Vlasmarkt (die toen splinternieuw was) **28**, school C

(nu 't Beest) 29, Huis Hoop 3 en het Polderhuis van het waterschap 25. Verder vonden ze onderdak in pakhuizen en bedrijfspanden, zoals de voormalige brouwerij De Gans aan de Wijngaardstraat 29 19.

Op 13 oktober schreef de Nieuwe Zeeuwsche Courant: 'Dag aan dag houdt verder het comité op de Markt zitting om de vluchtelingen te helpen met raad en daad, terwijl tal van rappe dameshanden in de weer zijn met het verstrekken van spijs en drank en versnaperingen.'

Het voeden van al die monden was niet gemakkelijk. Op verschillende plaatsen konden de vluchtelingen terecht voor maaltijden. In het Soepuus kon voor vijfhonderd personen gekookt worden. Voor het Soepuus 1 ligt een gedenksteen voor de Belgische vluchtelingen. Hier zat sinds de negentiende eeuw de Commissie voor Oeconomische spijsuitdeling. In het jaarverslag van 1914 staat: 'Als gevolg van den oorlog in het naburige België stroomden vele Belgen naar ons land, ook naar deze plaats en konden de soepketels van onze instelling uitnemende diensten bewijzen voor de bereiding van de spijzen voor de arme vluchtelingen, waarvoor wij de dankbaarheid van het comité mochten verwerven.'

OKT 1914 - 1915

**IN "T SOEPUUS" WERD
VOOR DE BELGISCHE
VLUCHTELINGEN GEKOOKT**

Ook in een lokaal van de Korenbeurs [23](#) werd eten verstrekt. De Zeeuw van 12 oktober: 'Het Comité tot Hulpverlening is met z'n grooten staf van helpsters en helpers onafgebroken in touw geweest, om het werk der barmhartigheid te verrichten; en met verrassende snelheid werden de groepen "geborgen" nadat de hongerigen in het Beurslokaal zich te goed hebben gedaan aan brood en koffie. Vele burgers ook hebben zich aangemeld, om een of meer vluchtelingen mee naar huis te mogen nemen, en zoo heeft menigeen z'n logees een rustigen zondag bezorgd. De stakkerds hadden er behoefte aan.'

Kennelijk waren er nog niet voldoende eetplekken, want de Nieuwe Zeeuwsche Courant schreef op 15 oktober: 'Om de voeding vlugger en regelmatig te doen plaats hebben is dengenene die een gele spijskaart hebben aangezegd te gaan eten in de melksalon op den Opril, waar hun iedere middag warm eten wordt verstrekt.' Dat was Melksalon De Witte [26](#).

De Korenbeurs was voor velen de eerste plaats die ze in Goes bezochten, en ook de laatste. In april 1915 was er een bijeenkomst waar de vluchtelingen de keuze kregen om naar huis te gaan, of naar een opvangkamp in Ede (Gelderland). Veel Belgen toonden zich bedroefd door het afscheid. Niet alle Belgen vertrokken, sommigen trouwden met iemand uit Goes, anderen hadden een inmiddels succesvol bedrijf opgericht.

Communicatie

In de angst en paniek van de vlucht en de drukte waren veel familieleden elkaar kwijtgeraakt. Het postkantoor 24 stelde het telegraafkantoor dag en nacht open voor vluchtelingen. Het stadhuis met gemeentesecretarie 22 was het zenuwcentrum van de vele telegrammen, brieven en telefoontjes die aan het begin van de oorlog als een stortvloed loskwamen.

In het gebouw van de Christelijke Jongelingsvereniging 20 noteerde een commissie van Goese en Belgische heren de namen van de vluchtelingen. Dit ‘hulpbureau van den burgerlijken stand’ kon zo brieven en telegrammen adresseren. De vluchtelingen werden opgeroepen hun naam en verblijfplaats te laten noteren.

Het Goese straatbeeld veranderde totaal. Het leek of het elke dag markt was, zo druk en levendig was het. Blijdschap was er als familieleden of vroegere burens elkaar tegenkwamen. De kranten schreven over het smeuge Vlaams en het rappe Frans dat in de straten te horen was. De Zeeuw van 22 oktober verwoordde het zo: ‘In de Goesche straten beweegt zich een mondain publiek. Daar tusschendoor de gewone man (...). Overal klinkt u het prettige Vlaamsch in de ooren – helaas ook wel eens het bootwerkers-vlaamsch, dat men in Antwerpen veel spreekt – en bovendien thuis kunt ge uw hart ophalen aan het vloeiende geklap; want wie heeft tegenwoordig geen gasten in zijn huis? De Zeeuwen, wier dialect reeds menige Vlaamsche uitdrukking rijk is, klappen al rap een woordje mee.’

Verder met het leven

4, 5, 6, 8, 10, 11, 12,
13, 15, 16, 17, 18, 30,
31, 32, 33

Verder met het leven

Na enige tijd hernam het dagelijks leven enigszins zijn gewone loop. De Belgische kinderen kregen onderwijs van leerkrachten onder de vluchtelingen in een zaaltje van het Leger des Heils 30.

Aan de Nieuwstraat begon een mandenmakerij 32, waar veel Belgische vluchtelingen aan het werk konden. Bij de Stenen Brug mocht de Zeeuwse Mandenmakerij takken verwateren 13. Sommige Belgen begonnen een eigen zaak, zoals de fotostudio van Wauters 11. Bij de hoedenfabriek van Magielse waren twee geïnterneerde Belgische soldaten in dienst 10, 12.

Door de oorlog ontstond schaarste. De overheid stimuleerde daarom het eten van mossels. Ondernemers gaven hier gehoor aan. Aan de Blauwe Steen 8, de Oosthavendijk 5, 6 en de Stoofstraat 33 kwamen mosselkokerijen.

Vermaak was er ook. Een tombola ten bate van de vluchtelingen 18. Concerten door de Antwerpse pianiste Clara van den Berghe-Bamberg, zangeres Eleonora Rijckoord en violiste Betsy Dhont 31. (Het publiek bestond eerst uit vluchtelingen, maar al gauw kwamen de Goesenaars ook.) Een lees-, speel- en conversatiezaal in het Schuttershof 16 en een rust- en conversatieruimte in de wandelkerk 17. En sport. Zo werd een voetbalwedstrijd georganiseerd tussen een Belgisch en een Goes' team, muzikaal ondersteund door Euphonia. De opbrengst was voor het steuncomité 4.

En natuurlijk gebeurde er ook weleens wat grappigs. Een Belgische jongedame leerde in Goes fietsen en reed het water in 15. Met de schrik en een nat pak kwam ze vrij. Het voorval haalde de krant.

De oorlog dichtbij

Hoewel Nederland erin slaagde neutraal te blijven, was er genoeg van de oorlog te merken.

Soldaten op straat werd een normaal beeld door de mobilisatie, die op 1 augustus 1914 ingegaan was. Gezinnen hadden soms soldaten in huis en hun eigen zonen waren elders in het leger.

Op 15 april 1915 vloog een verdwaald Duits vliegtuig boven Goes en werd beschoten door een toevallig op de Grote Markt aanwezige groep militairen. Het toestel maakte een noodlanding in de Wilhelminapolder bij de Kattendijksedijk 7. Een luitenant en een mecanicien werden gearresteerd en in een auto naar Goes gebracht. Hun 'aviateurshelmen' maakten veel indruk.

Op 22 december 1917 werd Goes 'per ongeluk' door een Engels vliegtuig gebombardeerd. De huizen Magdalenastraat 5 27 van orgelbouwer Giessen, en Kleine Kade 5 van M.P. de Looff 2 raakten zwaar beschadigd. Toen drogist Jacob Visser, die aan de Kleine Kade 27 woonde, zijn voordeur opende om naar het tumult te kijken viel er een bom vlakbij hem. Hij raakte dodelijk gewond. Enkele schepen in de haven liepen zware schade op. Ook in het water van de Westsingel 15 en in weilanden buiten de stad vielen bommen, maar die richtten geen schade aan.

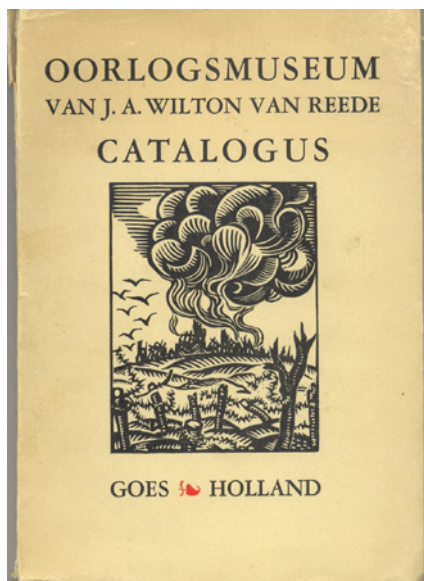
De oorlog
dichtbij

2, 7, 15, 21, 27

Na de oorlog richtte bankdirecteur J.A. Wilton van Reede in zijn huis aan de Wijngaardstraat 21 een museum in over de Eerste Wereldoorlog 21. Dit bestond tot 1930. Het museum bezat duizenden voorwerpen afkomstig van de slagvelden in België en Frankrijk. Het geldt als een vroeg voorbeeld van 'vredeseducatie' in Nederland. Het museum verhuisde omstreeks 1930 naar Den Haag. In 1939 verkocht het Rode Kruis de collectie.

Kijk voor een uitgebreidere beschrijving van deze route op www.gemeentearchiefgoes.nl

Oktober 2015

UITGAVE Gemeentearchief Goes

FRANSE VERTALING mw. Dominique Touri

FOTOGRAFIE Gemeentearchief Goes

Stadskantoor
M.A. de Ruijterlaan 2
4461 GE Goes

Postadres
Postbus 2118
4460 MC Goes

T 14 0113
E stadskantoor@goes.nl
www.goes.nl

